

Lapostyúk¹

Vajda Gergely kókadtan fordult neki a következő ajtónak. Fölnézett a névtáblára, Fekete Sándor, hát persze, Fekete, igen. A feleségével és felnőtt fiával. A gyomra összeszorult; a fenébe, gondolta, épp ők hiányoznak most. Szép után, jó kis szomszédság...

Végeredményben Feketék voltak az egyetlenek a tömbházban, kiknek sorsa foglalkoztatta valamelyest Vajdát – még mielőtt eme vállalkozásba belefogott. Most mégis rossz szájjal gondolt a velük való találkozásra, mert kicsit sok volt már a megbántott emberekből.

Korábban nem tudta kideríteni pontos okát, de Feketék valamiért közutálatnak örvendtek. Nem patáliáztak folyton, mint Kincsesék vagy Kalányosék, nem is jártak mindenkihez kölcsönért, mint Gábosék, mégis mindenki lenézte őket. Egyszerűen azért, mert... mert gyengék voltak? Mert Fekete Sándor olyan szánalmas, behúzott farkú ürge volt, akinek még a gyermekek előtt sincs tekintélye...? Körülbelül tíz évvel volt idősebb Vajdánál, ötvenes, szürke kis eger, igazi kisjános, mintha Móricz novellájából lépett volna ki – egy századot váltva.

És amilyen a családfő, olyan a család. Feketék... Egyszerűen nem számítottak. Csak legyintettek rájuk. Mikor ez Vajda számára az ideköltözésük után kiderült, megdöbbsent: ilyen könnyű leírni egy embert, egy egész családot! Ugyanúgy, ahogy az állatvilágban is félreverik társaik a leggyengébbet, és örömeiket lelik ebben a kegyetlenségben. De miért, hogyan kerül valaki a ranglétra legaljára? Eleve így születik?

A család közröhej tárgya volt már gúnynevük miatt is, amelyet természetesen mindenki ismert (igen, még Vajda is), s a hátuk mögött élvezettel használt. Lapostyúk – ez volt Fekete Sándor ragadványneve, a feleségét Lapostyúknénak emlegették, fiukat pedig Laposcsirkének. Nem is teljesen logikus a névadás, Sándornak elvileg Laposkakasnak kellene lennie, futott át Vajda agyán, de sejt-

ZSIDÓ FERENC (1976) Székelykeresztúron élő író, tanár, szerkesztő.

1 Részlet a szerző készülő, *Huszonnégy* című regényéből.

tette, nem véletlenül lett belőle épp Lapostyúk. Nem egy hízelgő becenév... Inkább mint egy stigma, mint kisebb testi hiba, mintha, teszem azt, valaki tíz ujj helyett nyolccal születik, vagy kettő helyett egy füllel. Vajda hajlott arra, hogy azt gondolja, Fekete szívesebben vállalta volna ezeket, mint a Lapostyúkságot. Na, mindegy, most immár kiderül. Ha ki.

Kopogott, bizonytalan-erőtlenül.

- Igen! - hangzott belülről a némiképp ingerült válasz.

- Szervusz, szomszéd! - dugta be a fejét Vajda az ajtón.

- Egészséget, valami gond van? - kérdezte Fekete tele szájjal. Az asztalnál ült, egy tányérból valami ételt kanalizott sietős tempóban.

- Ugyan, mi lenne... - mondta Vajda vontatottan - csak beugrottam pár szóra.

- Aha... - mondta Fekete kételkedően.

- Ha nem zavarlak... - tette hozzá Vajda.

- Zavarni éppenséggel nem zavarasz, de nincs sok időm, munkába készülök.

Klári és Gézu még nem ért haza, ők négyig vannak a tekerceslőműhelyben. Kimért volt, de udvarias. Vajda többször tapasztalta ezt, ha nagy ritkán szóba állt valamelyik szomszédjával. Sejtette, az udvariasság inkább csak azért jár ki neki, merthogy ő értelmiségi vagy mifene.

- Értem, te délután dolgozol... - mondta együttérzően bólogatva.

Sándor bölintott:

- Két váltásban. Ilyen a cipőgyár. A forradalom előtt háromváltás is volt.

Míg az utolsó falatot rágta, a tányéért betette a mosogatóba.

- Húha, éjszaka is?

- Biza. De én abból nem sokat fogtam. Két évet, kettőt s felet. Aztán jött a változás.

Vajda bölintott, hogy igen, így volt, közben azon morfondírozott, vajon hogy fognak ettől a semmilyen, „szép időnk van ma”-típusú udvariaskodástól eljutni a Lapostyúkhöz s a többi kényelmetlen üggyhöz.

- Foglalj helyet. Nekem közben készülnöm kell... - mondta a nyelés után nagyot szusszanva Fekete, s belépett a szobába.

- Persze.

Vajda szétnézett a konyhában. Az tiszta, jól felszerelt volt. Sehol egy morzsa, egy porcica a földön; az asztalon fehér abrosz (nem pecsétés!), a fűszertartók katonás rendben sorakoznak az előkészítő asztalon, az üveges faliszekrényben elegáns porcelánok, csillogó poharak. A kellékek rendezett életvitelről tanúskodtak, a bibi tehát nem ebben keresendő.

- A múltkoriban - kezdett aztán tapogatózni óvatosan, miután Fekete visszatért -, amikor az a gyűlés volt, tudod, a lépcsőházvilágítás ügyében, akartam kérdezni tőled, hogy miért nem szóltál hozzá a dolgokhoz? Emlékszel, a lépcsőházfelelős sorra vett mindenkit, de te csak annyit mondtál, neked mindegy...

Feketének megrándult az arca:

- Az én véleményem itt úgyse számít...

- Hogyhogy nem számít? Miért ne számítana?

- Tudod te nagyon jól, hogy miért...

- Nem tudom! Mit kellene tudnom?

- Hát a Lapostyúkot s a többit! - válaszolt ingerülten Fekete, mint aki nem érti, hogy Vajda miért játssza el a tudatlant. Magára is dühös volt, hogy miért kellett előhozni ezt a témát, de csak úgy kicsúszott a száján, maga se értette, miért.

Vajda élvezte, hogy ezúttal ismeri az előzményeket, így jobban tudja irányítani a beszélgetést (nem ártott volna többször megállni tereferálni a lépcsőházban, állapította meg, lehet, hogy máshol is könnyebben ment volna a riportozás). Megpróbált együttérzéssel tekinteni Feketére:

- I-igen, hallottam valamit...

Kijelentése egy fokkal kajánabbra sikeredett, mint szeretne volna.

- Na látod?! - húzta el a száját Fekete. - Pedig ha tudnád, milyen buta kis történet! De rám ragadt... Rosszabb, mint a lepra!

Vajda bólogatott, semmi értelmeset nem bírt kinyögni.

- Úgy látszik, én már így születtem, mindegyre történik velem valami marhaság, amit aztán lehet emlegetni. Csak bírja az ember hallgatni, s ne sülyedjen el a szégyentől...

Vajda egyre kíváncsibb lett a történetre (a lépcsőházbeliek természetesen nem tudták, miért csúfolják Feketét Lapostyúknak).

Éppen azon gondolkodott, hogyan kérhetné meg, hogy elmesélje, hogy az ne tűnjön perverz élvezkedésnek részéről, de szerencsére a Fekete beszélője magától is megindult:

- Sokan lapostyúkoznak, de kevesen tudják, hogy is volt valójában az a dolog. Neked immár elmondom, te tanult ember vagy, lehet komolyan beszélni veled. Nem úgy, mint...

Fekete tekintetében egy pillanatra tehetetlen düh jelent meg. Aztán ingerülten legyintett, s folytatta:

- Olyan elsős vagy másodikos gyermek lehettem. Lent laktunk a város másik végében, a Kút utcában. Akkoriban még szinte mindenki tartott majorságot az utcabéliek közül. Ma már anyám is boltban veszi a tojást. Szóval valamiért egyedül voltam otthon, anyám s a nővérem talán a mezőre ment. Valahogy kiszabadultak a tyúkok, nyitva felejtettem a kaput. Az árokparton papsajt nőtt, nekiálltak parézni. Egy pár az útra is kiment. A ház a kanyarban van, nem lehet jól belátni az utat. Egyszerre nagy sebességgel érkezett egy kocsí, a kanyarban sem sokat fékezett, egyenesen áthajtott egy riadtan verdeső tyúkon, széttrancsírozta, megcsúszott rajta, túloldalt behajtott az árokba, s felborult. Lett nagy ribillió, összeverődött a szomszédság, hogy segítsenek a bajba jutott sofőrnek. Nem lett nagy baja, de az autó elég ramatyul nézett ki. Nemsokára a rendőr is megérkezett. A helyszínelés közben bosszúsan kérdezte, ki a fenéé ez a nyamvadt tyúk. A szomszédok szeme rám szegődött. Én legszívesebben a föld alá sülyedtem volna, ránéztem a tyúkra, s elvörösödő arccal csak annyit makogtam, hogy nekünk nincs lapos tyúkunk. A rendőr rám nézett, elröhintette ma-

gát, mire másokból is kibuggyant, először csak visszafogottan, röstelkedve, aztán mind szabadabban, s karambol ide vagy oda, rövidesen mindenki hahotázott. Én böggve befutottam a házba.

Míg mesélt: tett-vett a lakásban. Vajda nem tudta eldönteni, azért-e, mert sietősen munkába kell indulnia, vagy azért, hogy így palástolja zavarát, ne kelljen szembenéznie vele. Elővette cipőjét, cipőpasztát, keféét keresett elő, s lendületes mozdulatokkal suvickolta a lábbelit.

- No így! - mondta még, s Vajda nem tudta eldönteni, ezzel a történet végét, vagy a cipőpucolás befejezését jelzi-e

- S azóta? - kérdezte hát, együttérzést mímelve.

- Hát... Mondogatni kezdték az utcában, csúfolódva. Aztán a másik utcában, az iskolában. Lapostyúk így, lapostyúk úgy. Több szünetben megtörtént, hogy elbújtam a vécében vagy a tornaterem öltözőjében, hogy ne lássanak, ne tudjanak csúfolni. Verekedtem is, nem egyszer - igaz, többnyire a rövidebbet húztam, mert összefogtak ellenem... Maradtam hát lapostyúk...

- De hát ez nem olyan nagy... akarta kezdeni Vajda, de Sándor közbevágot:

- Nem-é??

Vajda elhallgatott, megértette, hogy a sérelmek, a megbántottság annál mélyebb benne, minthogy azt bagatellizálni szabadna. Az szent, nagy fájdalom, ami szervesen hozzátartozik.

- Azon gondolkodtál-e el - kérdezte aztán vontatottan -, miért kezdtek csúfolni? Szinte mindenkiel történnek efféle nevetséges esetek, de nem mindenkire ragad rá gúnynev...

- Úgy érted, én valamivel kiérdemeltem...?

- Nem tudom... csak próbálom megérteni a mechanizmusát...

- Én is gondolkodtam rajta... Tény az, hogy apám ugye meghalt hároméves koromban, s minket anyám mindig úgy nevelt, hogy mi kicsik vagyunk, minket nincs, aki megvédjen, vigyázzunk, hogy ne bántsunk meg senkit, sőt, ha más bánt meg minket, akkor is mi kérjünk bocsánatot, hogy jobb, ha meghúzzuk magunkat, abból kisebb baj lehet, mintha kiállunk az igazunkért...

- Szóval megalkuvásra tanított...

- Igen. Özvegyasszonyként, két kisgyermekkel, valahol érthető is, hogy óvatos volt, de végül ez visszaütött...

- Mert mindenki gyengeségnek gondolta...

- Pontosan.

- S aztán?

- Ez a lapostyúk elkísért mindenhova...

- De hát megházasodtál, gyermeked van, normálisan élsz...

- I...igen. Ahogy a szakiskolával végeztem, munkába álltam - folytatta Sándor. Itt ismertem meg az asszonyt is: ő a szabászaton dolgozott, én a talpalóknál. Később aztán, a privatizálással az a részleg megszűnt, s ő átment a tekericselőkhöz. Aztán a fiunkat is beintézte maga mellé. Na, de most nem erről akartam mesélni, hanem arról, hogy összeházasodtunk, ide költöztünk. Ne kérdezd,

persze, hogy tudott a lapostyúkról. Első perctől. Szóltak a jóakarói. Azt mondta, nem zavarja, mert tudja, hogy rendes ember vagyok.

- S most?

- Azt hiszem, most is úgy gondolja, hogy rendes ember vagyok, de azért zavarja... Lapostyúknének lenni se könnyű...

Vajdának megfordult a fejében, valószínűleg a házasságukat is terheli ez a csúfolódás (talán gyermeket emiatt vállaltak csak egyet), az asszony öntudatlanul is vádolja a férjét, és haragszik rá (teljesen irracionális módon – de a harag legtöbbször irracionális). Arra gondol, ha ez nem volna, felszabadultabb, boldogabb életet élhetnének, s hogy miatta az egész család keresztet visel. Úgy tekint rá, mint boldogtalansága okozójára.

Vajon így van? Vajon szóba lehet hozni ezt? Vajon ők a kibeszéléssel próbálták enyhíteni ezt a feszültséget, vagy tabutéma közöttük?

- Nem lehet teljesen lerázni ezt a terhet... - folytatta Fekete egy sóhajtás után.

- Azt, hogy tudod, hátad mögött összesúgnak, hogy mindenki csak úgy emleget... , hogy te lassan már nem is létezel, csak egy... egy lapostyúk...

- Nem lehet elintézni egy legyintéssel?

- Nem, mert továbbgyűrűzik. A fiam is megkapta. Aha, a te apád a Lapostyúk, ugye? Gondolhatod...

- C-c-c...

- A fiamat végül másként nevezték el, de az sem valami hízelgő... A Fekete után Fekinek, majd Fekélybolhának. De van, aki szereti cifrázni, s hozzáteszi a Laposcsirkét is...

Vajda megirtózott a Fekélybolha hallatán. Ehhez képest a Lapostyúk egy kedves bók...

- Ő azt mondja, nem érdekli, de tudom, bántja a dolog. Eljár munkába, utána pedig elvan itthon a zenéivel. Alig megy társaságba. Pedig lassan ideje volna megházasodni...

- Lehet, hogy mindketten rosszul reagáltatok...

- Miért? Lehetett volna másként?

Vajda a vállát vonogatta.

- Én már beletörődtem a dologba... - mondta Fekete önróniával hangjában, s mikor Vajda értetlenkedő arcot vágott, kis szünetet tartva hozzátette: - Hát nem mondtam, hogy tele van az életem ilyen kis vígjátékokkal?!

Vajda továbbra is kérdően nézett rá, Fekete pedig szinte élvezettel folytatta, miközben a kagylóhoz fordult, hogy a benne levő pár edényt elmossa:

- Ez még korábban történt. Hároméves forma gyermek lehettem. Egyvégben mászkáltam a házban, egyszer bebújtam az ágy alá, s beletenyelereltem egy macskaszarba. Szerintem más is járt még így. Büdös volt erősen. Sírni kezdtem, hogy mossuk le. Édesanyám mosta is eleget, súrolta szappannal, kefével, de én még akkor is éreztem a szagát, utálkoztam s üvöltöttem. Végül anyámnak elfogyott a türelme, s azt mondta, immár törődj bele, kicsi fiam. A családban, rokonságban azóta is az a mondás járja, beletörődik, mint Sanyika a macskaszarba...

Vajda sikeresen visszafojtotta nevetését – az elmúlt tizenvalahány órában annyi történetet végighallgatott, hogy némiképp eltompult már, így az elmondottak nem hatottak olyan mértékben rá, mint normális esetben.

– Na immár ezt is tudod – szusszant nagyot Fekete –, nem, mintha nem tudhattad volna eddig is.

Vajda alig tudta eldönteni, mit bizonygasson: tudta, vagy nem tudta.

– Anyámra sokáig haragudtam emiatt a macskaszar miatt – folytatta Fekete –, nem mintha tényleg ő lett volna a hibás. De valakire csak kellett haragudni, úgy könnyebb volt...

– Hát...

– Szóval, ilyen príme gyerekkorom volt nekem...

– Attól még... – kezdte el Vajda, de Fekete olyan tekintettel nézett vissza rá a válla fölött, hogy jobbnak látta elhallgatni.

Na, ha te mindenáron sajnálni akarod magad, hát sajnáljad!, gondolta magában. Csak azt ne várd, hogy más is ezt tegye. Vagy nem is várod?

Nézte, ahogy Fekete mosogat, s arra gondolt, nem kellene ezt tennie. Nem, mintha hímsovén módon azon az állásponton lett volna, a mosogatás csakis női munka (odahaza olykor ő is odaállt, ha feleségét túl fáradtak vagy elfoglaltak látta), de valamiért úgy vélte, egy Lapostyúknak nem kellene mosogatnia. Mert-hogy ezzel csak tetézi a bajt...

– De ugye ezeket nem írod meg az újságban? – kérdezte kisvártatva Fekete támadó éllel a hangjában, miközben a csapot elzárta, s kezét a konyharuhában megtörölte. Vajda a fejét rázta, hogy ugyan, dehogya, hogy is gondolod?! – Persze, tudtam, hogy nem akarod – folytatta az, te nem olyan fajta ember vagy, te csak hallgatsz, raktározol, aztán forgatod magadban, mígnem kisütsz belőle valamit, ami főleg a saját életed szempontjából fontos. Rajtunk tanulsz...

Vajda bólogatott, a jellemrajzot köszönve. Még, hogy rajtuk tanulok? Ez meg sem fordult a fejében. De amúgy: nem is olyan rossz ötlet, gondolta. Lehet, hogy ezért van szükség erre az egészségre...?

– Hát így állunk... – összegzett Fekete, miközben az előszoba felé indult. – Mondtam már, mi a stratégiám: lehetőleg távol tartom magam az emberektől, hogy ne adjak alkalmat a lövögetésre. Elvégzem a munkám, hagyjanak békén! Hagyjon mindenki békén. Én se foglalkozom senkivel.

Egyszerre olyan szájalmasnak tűnt Vajda számára Fekete; szerintem ezzel csak rosszat tesz, akarta mondani, de visszanyelte.

– Amikor bejöttél, azt kérdezted, a gyűlésen miért nem szólaltam fel. Most legalább már tudod. Nem bánom, ha nem veszik figyelembe a véleményem. Ne is kérdezzék! – fejezte be a mondandóját a cipőhúzással egyszerre. Kabátja után nyúlt: – Most mennem kell, vár a meló.

Hopp, máris?, kapott a fejéhez Vajda, hisz még..., de Fekete az órájára pillantott, aztán tessékkelő mozdulattal kinyújtotta a karját, az ajtó felé intve.

Egyszerre léptek ki, na, szervusz, szervusz, jó munkát; te, szólt utána Vajda kíváncsi-kéjes arccal, van-e még ilyen történeted, mint ezek? Feketének pilla-

natra elsötétült az arca, ajkait összeszorította, aztán legyintett, s szenttelen hangon csak ennyit mondott, sajnós van, de nem akarlak untatni. És lebakatott a lépcsőn. Vajdát egy pillanatra lelkifurdalás öntötte el. Érdekes volt egyáltalán megpiszkálni ezt az ügyet? Vagy ennek a szegény embernek a közérzete most még rosszabb, mint amilyen volt?

Aztán arra gondolt, amikor elkezdte munkáját, meg volt győződve, a begyűjtött történetek tipikusak lesznek. Most meg inkább azt látja: esetlegesek. S hogy talán mégis jó lett volna kidolgozni egy amolyan kérdőív-félét, hogy bár egy statisztikát tudjon készíteni. Ilyen kérdésekkel, mint: mióta lakik itt? Miért ezt a lakást választotta? Hogy érzi itt magát? A lakók közül kivel van jóban? Kit nem kedvel, miért? De egyáltalán lehet ezekről a dolgokról így beszélni? Ki lehet mondani? Vagy jobb eljátszani: ha nem mondjuk ki, nem is létezik? Elmosolyodott: vajon arra a kérdésre, hogy kivel van jóban, Fekete mit válaszolt volna? Vagy válasz helyett egyszerűen elküldte volna... melegebb éghajlatra? Na de, hűtötte le magát máris, hagyjuk a feltételezéseket, a kombinálást, mert arra nincs felhatalmazásunk... Ugye, kell lennie egy premisszának, egy karakternek, konfliktusok ok-okozati rendszerének, egy válságnak, tetőpontnak és végül valamiféle megoldásnak. Így kell felépíteni egy művet: de az emberi életnek nem feltétlenül így épülnek fel.

